

УДК 070"20"(477)

DOI: 10.31866/2617-2674.2.2018.151777

Ігор Печеранський,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4722-2332>

*доктор філософських наук, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
e-mail: ipecheranskiy@ukr.net*

Христина Васкул,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0446-192>

*магістрант кафедри тележурналістики
та майстерності актора,
Київський національний університет
культури і мистецтв,
Київ, Україна
e-mail: chvaskul@gmail.com*

СУЧАСНИЙ МЕДІЙНИЙ ДИСКУРС ТА РОЛЬ У НЬОМУ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Мета дослідження. Виникнення нового виду дискурсу, який називають медіа-дискурсом, медійним дискурсом або дискурсом ЗМІ, обумовлене тенденціями інтернаціоналізації і глобалізації, розвитком сучасних телекомунікаційних технологій в світовому співтоваристві. Проблема медіа-дискурсу широко обговорювалася західними вченими, зокрема Дж. Оруеллом, Т. ван Дейком, а інтерес до вивчення явища і на сьогоднішній день не слабшає. **Методологія дослідження.** У запропонованій публікації застосовано системно-аналітичний підхід, для визначення цілей та стратегій були використані елементи системно-структурного дослідження, а також для вирішення проблематики використано порівняльний і проблемно-хронологічний методи. **Наукова новизна** результатів полягає у апробації наукової проблеми, а саме у комплексному дослідженні журналістського розслідування в сучасному медійному дискурсі, ґрунтовний аналіз безпосередньо журналістського розслідування як одного з найновіших жанрів сучасної конвергентної журналістики. Практичне завдання показує ефективність боротьби з корупцією журналістів у демократичному суспільстві. **Висновки.** Журналістське розслідування описує весь спектр системної проблеми, а не окремі інцидент, що стосується однієї людини, розкриває складні соціальні теми, корупцію, порушення закону і зловживання владою та інформацію, раніше з різних причин невідому суспільству або яку навмисно приховують. Розглядаючи журналістське розслідування як метод роботи журналіста, його можна охарактеризувати як синтетичний, що об'єднує всі методи збору інформації журналістом (спостереження, інтерв'ю, аналіз документів), заснований на роботі з численними джерелами, ретельному аналізі, порівнянні, пошуку протиріч і прихованих відомостей з метою оприлюднення інформації, представляє суспільний інтерес. В останнє десятиліття в Україні сформувалась і розвивається мережа центрів розслідувальної журналістики

і журналістів, що займаються розслідуваннями в національних та регіональних ЗМІ, яка формує стандарти професії, а матеріали розслідувань стають джерелом позитивного досвіду та ідей для розслідувань. Тематика розслідувань широка і різноманітна, вона включає в себе різні аспекти людського життя. Журналістська діяльність репрезентує ефективну боротьбу з корупцією у демократичному суспільстві, таким чином доводячи прозорість четвертої ланки влади.

Ключові слова: журналістика, медійний дискурс, журналістські розслідування, конвергентність, корупція.

Ігорь Печеранский, доктор философских наук, доцент, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Кристина Васкул, магистрант кафедры тележурналистики и актерского мастерства, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Современный медийный дискурс и роль в нем журналистского расследования

Цель исследования. Возникновение нового вида дискурса, который называют медиа-дискурс, медийный дискурс или дискурс СМИ, обусловлено тенденциями интернационализации и глобализации, развитием современных телекоммуникационных технологий в мировом сообществе. Проблема медиа-дискурса широко обсуждалась западными учеными, в частности Дж. Оруэлл, Т. ван Дейк, а интерес к его изучению и на сегодняшний день не ослабевает. **Методология исследования.** В предлагаемой публикации применены системно-аналитический подход для определения целей и стратегий, были использованы элементы системно-структурного исследования, а также для решения проблематики были использованы сравнительный и проблемно-хронологический методы. **Научная новизна** заключается в апробации научной проблемы, а именно в комплексном исследовании журналистского расследования в современном медийном дискурсе, полный анализ непосредственно журналистского расследования, как одного из самых жанров современной конвергентной журналистики. Практическое задание показывает эффективность борьбы с коррупцией журналистов в демократическом обществе. **Выводы.** Журналистское расследование описывает весь спектр системной проблемы, а не отдельный инцидент, касающийся одного человека, раскрывает сложные социальные темы, коррупции, нарушения закона и злоупотребления властью и информацией, ранее по разным причинам неизвестную обществу или какую намеренно скрывают. Рассматривая журналистское расследование как метод работы журналиста, его можно охарактеризовать как синтетический, объединяющая все методы сбора информации журналистом (наблюдение, интервью, анализ документов), основанный на работе с многочисленными источниками, тщательном анализе, сравнении, поиска противоречий и скрытых сведений с целью обнародования информации, представляющей общественный интерес. В последнее десятилетие в Украине сформировалась и развивается сеть центров исследовательской журналистики и журналистов, занимающихся расследованиями в национальных и региональных СМИ, которая формирует стандарты профессии, а материалы расследований становятся источником положительного опыта и идей для расследований. Тематика расследований широка и разнообразна, она включает в себя различные аспекты человеческой жизни. Журналистская деятельность представляет эффективную борьбу с коррупцией в демократическом обществе, таким образом доказывая прозрачность четвертого звена власти.

Ключевые слова: журналистика, медийный дискурс, журналистские расследования, конвергентность, коррупция.

Igor Pecheranskyi, Doctor of Philosophy, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Khrystyna Vaskul, Master of TV Journalism and Actor Degree, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Contemporary media discourse and the role of journalistic research in it

Purpose of the study. The emergence of a new type of discourse, called media discourse. Media discourse is conditioned by the tendencies of internationalization and globalization, the development of modern telecommunication technologies in the world community. The problem of media discourse was widely discussed by Western scholars, in particular J. Orwell, T. van Dyke, and the interest in studying it and today does not diminish.

Research methodology. In the proposed article a systematic and analytical approaches have been used, elements of systemic and structural research have been used to determine goals and strategies, and comparative and problem-chronological methods have been used to solve problems. **The scientific novelty** of the results consists in approbation of the scientific problem, namely, in the comprehensive research of journalistic investigation in contemporary media discourse, ground analysis of the direct journalistic investigation as one of the newest genres of modern convergent journalism. The practical task demonstrates the effectiveness of combating journalists in a democratic society. **Conclusions.** A journalistic investigation describes the entire spectrum of a systemic problem, rather than a single incident involving one person, reveals complex social issues, corruption, violations of the law, and abuse of power and information, previously unknown to the public for various reasons, or which are deliberately concealed. Considering the journalistic investigation as a method of journalist's work, it can be described as a synthetic one that combines all methods of collecting information by a journalist (observation, interviewing, document analysis), based on work with numerous sources, thorough analysis, comparisons, searches for contradictions and concealed information in order to make information public, it is of public interest. In the last decade, a network of investigative journalism centers and investigative journalists in the national and regional mass media, which forms professional standards, has been formed and developed in Ukraine, and investigation materials are a source of positive experience and ideas for investigations. The subject of investigations is wide and diverse, it includes various aspects of human life. Journalism represents an effective fight against corruption in a democratic society, thus proving the transparency of the fourth-level government.

Key words: *journalism, media discourse, journalistic investigations, convergence, corruption.*

Вступ. Виникнення нового виду дискурсу, який називають медіа-дискурс, медійний дискурс або дискурс ЗМІ, обумовлене тенденціями інтернаціоналізації і глобалізації, розвитком сучасних телекомунікаційних технологій в світовому співтоваристві.

Проблема медіа-дискурсу широко обговорювалася західними вченими (Дж. Оруелл, Т. ван Дейк), а інтерес до його вивчення і на сьогоднішній день не слабшає.

Незважаючи на той факт, що сам термін «дискурс» до цього часу не отримав чіткого і однозначного визначення, вже з'явився новий термін «медіа-дискурс» (і відповідно нова галузь досліджень – медіа-лінгвістика), який також має різні тлумачення.

Сьогодні поняття дискурсу і низки споріднених йому понять нерідко вживаються як взаємозамінні. Так, дискурс, що включає в себе лінгвістичні й екстралінгвістичні компоненти, проявляється в комунікації, комунікація без

дискурсу неможлива (Красных, 2003, с.98). При цьому поняття комунікації також позбавлене однозначного трактування. Найбільш загальним є погляд на комунікацію як на цілеспрямований процес, що слугує для передачі повідомлення, для семантико-символічної взаємодії, одним із засобів якого є мова, а знаковою цілісною формою організації – текст (Селиванова, 2000, с.63).

Відмінною рисою сучасної лінгвістичної науки є її зосередженість на людському факторі в мові, її спрямованість на осмислення мовної концептуалізації світу. Антропоцентризм, суть якого полягає в тому, що «наукові об'єкти вивчаються, перш за все, за їх роллю для людини, за їх призначенням в її життєдіяльності, за їхніми функціями для розвитку людської особистості і її удосконалення» (Кубрякова, 1995, с.144), став найважливішим методологічним принципом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перше конкретне і змістовне визначення концепції дискурсу мас-медіа в науковій та дослідницькій практиці закріпилося завдяки працям Т. Г. Добросклонської, яка характеризує його як «повідомлення в сукупності з усіма іншими компонентами комунікації (відправник, отримувач повідомлення, канал, зворотний зв'язок, ситуація спілкування або контекст)» (2006, с.20).

Для осмислення специфіки мас-медійного дискурсу необхідно мати на увазі, що особливістю сучасних мас-медіа, які забезпечують процес взаємодії всіх соціальних суб'єктів і процес суспільного самопізнання, є, з одного боку, обов'язок «постійно перебувати в сьогоденні, в точці, де дія відбувається в даний конкретний момент часу» (Цуладзе, 2003, с.384), де дійсність конвертується в соціальний факт.

Мас-медіа забезпечують процес масової комунікації і реалізують свій світоглядний ресурс, який спрямований на «когнітивну обробку соціуму і індивіда з метою формування особливої картини світу» (Кузьмина, 2011, с.124).

Постановка проблеми. Дискурс мас-медіа чутливий до контексту актуального соціального буття, позначеного соціальним фактом, а також до контексту актуальної ідеології. Він безпосередньо спрямований на суспільну свідомість і формування актуальної громадської думки.

Мас-медійний дискурс відрізняється специфічною, масовою аудиторією і, відповідно, «усередненістю» (і в цьому сенсі спрощеністю) свого коду, що працює в режимі когнітивно-аксіологічних смислів – понятійних (ідентифікують), метафоричних, образно-символічних і ціннісних.

Поняття «мас-медійний дискурс» відноситься до проблемного поля масової комунікації як процесу обміну інформацією між усіма суб'єктами суспільства, націленого на формування громадської думки з приводу соціально значущого фрагмента соціального буття.

Мета дослідження – провести ґрунтовий аналіз безпосередньо журналістського розслідування як одного з найновіших жанрів сучасної конвергентної журналістики та довести ефективність боротьби з корупцією журналістів у демократичному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Масова комунікація, спрямована на широку аудиторію, являє собою соціально обумовлене явище з основною функцією впливу через смислову і оцінну інформацію. Масова комунікація як вид мовленнєвої діяльності є соціально обумовленим процесом, в якому ця функція актуалізується за допомогою різних комунікативних засобів і каналів (Конечкая, 1997, с.156). Мас-медіа – це комунікативно-когнітивний феномен, затребуваний суспільством з метою забезпечення процесу свого «збирання», самопізнання і формування громадської думки, тобто оцінного судження про дійсність. Мас-медіа є суб'єктами не тільки виробництва, а й відтворення і трансляції ціннісних смислів та «роблять вибір, коли з мільйона подій на сторінку потрапляють тільки сотні. Вибір повинен спиратися на певні ціннісні фільтри» (Почепцов, 2003, с.321). Тобто від тієї чи іншої інтерпретації, представленій в мас-медіа, залежить, чи потрапить певна інформація в фокус суспільної уваги і знайде соціальний статус. Характер відбору та подачі матеріалу, їх значущість визначаються соціальною позицією мас-медіа та специфікою цільової аудиторії.

Н. Ф. Алефиренко уточнює, що дискурс мас-медіа – це, з одного боку, «мовленнєворозумове утворення подієвого характеру в сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними, паралінгвістичними й ін. чинниками», до помітних ознак якого відноситься «комунікативна подія як сплав мовної форми, знань і комунікативно-прагматичної ситуації», а з іншого – «соціальна діяльність, в межах якої провідну роль відіграють когнітивні утворення, що фокусують в собі різні аспекти внутрішнього світу мовної особистості» (Алефиренко, 2009, с.7).

Таким чином, дискурс являє собою соціально детермінований процес породження, об'єктивації і трансляції в сукупності притаманних йому текстів соціально значущих змістовних форм, що відбивають особливості відтвореної свідомості. Дискурс як комунікативно-когнітивний феномен задає спосіб і характер уявлення і оперування інформацією, а також характер і номенклатуру відтворюваних їм змістовних форм, тобто організованих і ціннісно орієнтованих сукупностей смислів, звернених в своїй буттєвості до соціальної практики, соціальної пам'яті (традиції) і уяви.

Мас-медійний дискурс – це когнітивно-прагматична середовище, що реалізує свою сутність за допомогою виробництва і трансляції на широку аудиторію оціночних смислів та ідеологем, а також за допомогою іменувань та метафоричної інтерпретації фактів соціального буття (Клушина, 2008, с.77).

Отже, дискурс мас-медіа – це соціально-когнітивний і соціально-регулятивний механізм, який безпосередньо спрямований як на соціальне самопізнання, так і на соціальне конструювання, а також на об'єктивацію і моделювання суспільної свідомості і громадської думки за допомогою виробництва, тиражування і регулярної доставки широкій аудиторії соціально значущих змістів і оцінок.

Як вважає М. М. Кім, проблема жанрового визначення цим не вичерпується, тому що «в жанрі схрещуються і знаходять вираження найважливіші закономірності журналістської творчості: взаємодія жанру

і методу, співвідношення змісту і форми, понятійного і образного в жанрі, простору і часу в жанрі, авторського задуму і жанрового втілення, цільової установки жанру і очікувань читачів тощо» (2004, с.166). Наукова теорія жанрів журналістики складається з різних типологічних підходів, в кожному з яких пропонується своє бачення класифікації жанрів. У традиційній класифікації жанрів виділяють інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні жанри. Пізніше стали з'являтися нові походи до жанрової класифікації, автори яких не виокремлювали єдиної підстави розподілу і вичленування жанрів журналістики. В результаті один і той же жанр в залежності від покладеного в типологію підстави міг бути віднесений до різних жанрових груп.

Л. Є. Кройчик в побудові своєї класифікації жанрів виходив з тези, що публіцистичний текст неодмінно включає в себе три найважливіших компоненти:

- 1) повідомлення про новину або проблему, яка виникла;
- 2) фрагментарне або ґрунтовне осмислення ситуації;
- 3) прийоми емоційного впливу на аудиторію (на логіко-понятійному або понятійно-образному рівні).

Тому всі тексти, що з'являються в пресі, він розбив на п'ять груп:

- оперативно-новинні – замітка у всіх її різновидах;
- оперативно-дослідні – інтерв'ю, репортажі, звіти;
- дослідницько-новинні – кореспонденція, коментар (колонка), рецензія;
- дослідні – стаття, лист, огляд;
- дослідницько-образні (художньо-публіцистичні) – нарис, есе, фейлетон, памфлет (Кройчик, 2000, с.125).

В основі класифікації М. М. Кіма лежить функціональний розподіл жанрів на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні, а в якості порівняльних параметрів використовуються наступні категорії: предмет відображення, цільова функція і методи роботи з інформацією (2004, с.125).

З виникненням глобального інтернет-простору зросла швидкість роботи журналістів, змінилися терміни і частота здачі матеріалів. Важливо, що такий канал масової інформації, як інтернет, впливає не тільки на форму, швидкість передачі інформації, але і на її утримання і жанрову форму.

Під впливом розслідувань носії сохвилинно і масово здійснюють вплив на людей. Спільноті важливо, аби професіонали були здатні жити на висоті свого часу й одночасно впливати на життя інших.

З цього випливає, що журналістське розслідування для медійної аудиторії є формою соціально актуалізованої суспільної свідомості, тобто частиною значущих знань, які необхідні для прийняття рішення.

Щоб провести розслідування високого рівня, варто врахувати знання особи в даній сфері, розвинену систему поглядів, інтелект, життєвий досвід, сформовану систему високих цінностей, що дає людині відчуття міри та доречності у її справах. Ніколи не можна в журналістській діяльності говорити бездоказово або на підставі неперевіраних фактів, чи взагалі намагатись аналізувати оцінки фактів замість самих фактів. Завжди потрібно постійно перевіряти та вдосконалювати методи розслідування тому, що помилки стають зрозумілими на конкретному прикладі.

У розслідуванні потрібно:

- 1) усвідомлювати свої дії, вчинки;
- 2) спостерігати (моніторити), а не просто дивитись на щось;
- 3) працювати над своїм баченням (технологія праці);
- 4) збирати факти;
- 5) аналізувати зібрані факти, інтерпретувати їх;
- 6) виготовляти інформаційний продукт;
- 7) поширювати інформацію (свій інформаційний продукт).

Новизна дослідження полягає в тому, що вперше журналістське розслідування розглядається саме як частина комплексу медійного дискурсу.

Висновки. Мас-медійний дискурс – це когнітивно-прагматичне середовище, що реалізує свою сутність за допомогою виробництва і трансляції на широку аудиторію оціночних смислів та ідеологем.

Отже, дискурс мас-медіа усвідомлюється як соціально детермінований процес виробництва, відтворення, об'єктивації і трансляції в мас-медійних текстах соціально значущих змістовних форм, що виявляють особливості суспільної свідомості і мас-медійних картини світу. Доречно зауважити, що незважаючи на досить струнку та логічну побудову журналістського розслідування подавати важливу подію для медійної аудиторії варто як сенсацію, що має глибинний зміст. Мас-медійний дискурс відрізняється специфічною, що має масовий характер аудиторією і, відповідно, «усередненістю» (і в цьому сенсі спрощеністю) свого коду, що працює в режимі когнітивно-аксіологічних смислів – понятійних (ідентифікують), метафоричних, образно-символічних і ціннісних. Розуміючи проблематику журналістських розслідувань у демократичному суспільстві даний жанр є активно розвиваючим та надзвичайно популярним для загальної аудиторії. Треба зазначити, що розслідування на сьогоднішній день в Україні є не особливо прибутковими в порівнянні з сусідніми країнами Європейського союзу.

Список посилань

- Алефиренко, Н.Ф., 2009. Когнитивно-дискурсивная парадигма языкового знака. *Язык. Текст. Дискурс*, 7, 17 с.
- Добросклонская, Т.Г., 2006. Медиадискурс как объект лингвистики и межкультурной коммуникации. *Вестник Московского университета. Серия 10, 2*, с.33.
- Ким, М.Н., 2004. *Жанры современной журналистики*. Санкт-Петербург.
- Клушина, Н.И., 2008. *Стилистика публицистического текста*. Москва: МГУ.
- Конецкая, В.П., 1997. *Социология коммуникаций*. Москва: Международный университет бизнеса и управления.
- Красных, В.В., 2003. *«Свой» среди «чужих»: миф или реальность?* Москва: Гнозис.
- Кройчик, Л.Е., 2000. *Система журналистских жанров*. Санкт-Петербург.
- Кубрякова, Е.С., 1995. *Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века: опыт парадигмального анализа*. Москва: Институт языкознания РАН.
- Кузьмина, Н.А., 2011. *Медиа́текст как объект медиалингвистики*. Омск: Омский государственный университет.
- Почепцов, Г.Г., 2003. *Теория коммуникации*. Киев: Рефл-бук; Ваклер.

- Селиванова, Е.А., 2000. *Основы лингвистической теории текста и коммуникации*. Киев: Изд-во Укр. фитосоциол. Центра.
- Цуладзе, А.М., 2003. *Политическая мифология*. Москва: Эксмо.

References

- Alefyrenko, N.F., 2009. Kohnytyvno-dyskursyvnaia paradyhma yazykovoho znaka [Cognitive-discursive paradigm of the language sign]. *Jazyk. Tekst. Diskurs*, 7, 17p.
- Dobrosklonskaia, T.H., 2006. Medyadyskurs kak obekt lynchvystyky y mezhkulturnoi kommunykatsyy [Mediadiscourse as an object of linguistics and intercultural communication]. *Vestnyk Moskovskoho unyversyteta*. Seriya 10 [Bulletin of the Moscow University. Series 10], 2, 33p.
- Kim, M.N., 2004. *Zhanry sovremennoy zhurnalistiki* [Genres of modern journalism]. Sankt-Peterburg.
- Klushina, N.I., 2008. *Stilistika publitsisticheskogo teksta*. [Stylistics of the journalistic text]. Moscow: MGU.
- Konetskaya, V.P., 1997. *Sotsiologiya kommunikatsiy* [Sociology of communications]. Moscow: Mezhdunarodnyy universitet biznesa i upravleniya.
- Krasnykh, V.V. 2003. «Svoy» sredi «chuzhikh»: mif ili realnost? ["His" among "strangers": a myth or a reality?]. Moscow: Gnozis.
- Kroychik, L.Ye., 2000. *Sistema zhurnalisticheskikh zhanrov* [System of journalistic genres]. Sankt-Peterburg.
- Kubryakova, Ye.S., 1995. *Evolutsiya lingvisticheskikh idey vo vtoroy polovine XX veka: opyt paradigmalnogo analiza* [Evolution of linguistic ideas in the second half of the twentieth century: the experience of paradigmatic analysis]. Moscow: Institut yazykoznaneya RAN.
- Kuzmina, N.A., 2011. *Mediatekst kak obekt medialingvistiki* [Media text as the object of mediallynguistics]. Omsk: Omskiy hosudarstvennyy unyversytet.
- Pochepstov, G.G., 2009. *Teoriya kommunikatsii* [The theory of communication]. Kyev: Refbuk; Vakler.
- Selivanova, Ye.A., 2000. *Osnovy lingvisticheskoy teorii teksta i kommunikatsii* [Fundamentals of linguistic theory of text and communication]. Kyev: Publisher of the Ukrainian Phytosociological Center.
- Tsuladze, A.M., 2003. *Politicheskaya mifologiya* [Political mythology]. Moscow: Eksmo.

© Печеранський І., 2018

© Васкул Х., 2018

Стаття надійшла до редакції 1.10.2018